

УДК 343.985+343.54
DOI: 10.31733/17-03-2023-454-455

Кристина КОВАЛЬ
курсант факультету № 1

Науковий керівник:
д.ю.н., проф. **Тетяна ФОМІНА**

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України минув рік. За цей час захисники України звільнили багато територій, що були окуповані загарбниками. Деокупуючи територію України та звільняючи населення від гніту окупантів, поліцейські фіксують безліч кримінальних правопорушень щодо усіх категорій населення, одні з яких – злочини проти статевої свободи і статевої недоторканості, або, як їх ще називають, сексуальні злочини.

Сексуальними злочинами вважаються не лише зґвалтування, але й низка випадків гендерно зумовленого насильства – випадки роздягання, спільне тривале утримання жінок з чоловіками в одному приміщенні, каліцтво статевих органів тощо [1].

Як зазначає начальниця управління з організації розслідування злочинів сексуального насильства, станом на 25.01.2023 року зафіксовано

155 сексуальних злочинів. Наразі є шість повідомлень про підозру тим особам, яких ідентифіковано як гвалтівників. Але варто зазначити, що не всі потерпілі звертаються до правоохоронних органів, тому деякі такі злочини є латентними [2].

З метою ефективного виявлення та фіксації сексуальних злочинів на деокупованих територіях Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Донецької та Херсонської областей створені спеціалізовані поліцейські мобільні групи, які займаються документуванням таких злочинів. До складу таких груп входять фахівці-поліцейські, які раніше виявляли й документували факти домашнього насильства, ювенальні поліцейські, слідчі, прокурори та психологи [3].

Стикаючись із сексуальними злочинами, слідчі потребують певних знань щодо документування та розслідування таких злочинів. Задля цього був поширений Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту, покликаний допомогти у роботі працівникам поліції, зокрема слідчим, а також сприяти тому, щоб винні в скоєнні зґвалтувань і сексуального насильства в умовах збройного конфлікту були притягнуті до відповідальності [4].

Враховуючи те, що сексуальні злочини вчиняються в умовах збройного конфлікту, їх потрібно кваліфікувати за ст. 438 Кримінального кодексу України. Відповідно до пункту 5 ст. 8 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду, воєнним злочином, зокрема, є зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша форма сексуального насильства, яка становить грубе порушення Женевських конвенцій [5]. Але важливо зазначити, що в умовах війни досить складно встановити тих, хто вчинив злочини сексуального характеру, тим більше притягнути їх до відповідальності.

Документування таких злочинів починається зі встановлення потерпілих та інших свідків сексуального насильства. Цей етап є одним з найскладніших, адже особи, які постраждали через сексуальне насильство, можуть не захотіти офіційно заявляти про себе з багатьох причин. Для цього слідчому потрібно провести відповідну роботу задля того, щоб особи почували себе комфортно та безпечно, щоб розповісти інформацію, яка стосується вчинення сексуального злочину. Одним із джерел отримання інформації можуть бути посередники – особи, яких практики можуть залучати, щоб ті допомагали їм встановити та підтримувати зв'язок з членами спільноти, долати культурні та соціальні бар'єри, а також виявляти потенційних потерпілих та інших свідків (члени місцевих організацій,

національних та міжнародних неурядових організацій, постачальники послуг, а також представники інших соціальних мереж і структур підтримки, таких як церкви та жіночі групи) [4].

Одним із джерел доказів для розкриття такого злочину є показання свідка або ж самого потерпілого. Останнім часом розвивається новітній спосіб допиту у форматі бесіди, або процесуального інтерв'ю [4]. Важливо також залучати до допиту психологів, адже потерпілими можуть бути діти, жінки, чоловіки, а також літні особи, які зазнали великих страждань та потребують кваліфікованої психологічної допомоги. Як зазначає керівник Департаменту протидії злочинам в умовах збройного конфлікту Офісу Генпрокурора Юрій Белоусов, на окупованих територіях гвалтування зазнавали навіть діти від 4 років та чоловіки до 85 років [6].

Слідчий задля об'єктивного та справедливого розкриття злочинів може призначити проведення судово-медичної, судово-цитологічної, судово-імунологічної, судової молекулярно-генетичної експертизи щодо факту згвалтування особи.

Також потрібно зазначити, що більшість кримінальних проваджень у справах, які пов'язані з сексуальними злочинами, можуть бути не закінченими, адже особу-злочинця не можливо встановити. Або ж, якщо особа-злочинець встановлена, то слідчим може проводитися спеціальне досудове

розслідування, про що свідчить відповідна практика [7].

Отже, ми можемо зробити висновок, що документування та розслідування сексуальних злочинів на деокупованих територіях України потребують великої уваги, адже мають багато складних аспектів розкриття таких злочинів: встановлення потерпілої особи, свідків, особи-злочинця; проведення допитів сенситивного характеру; залучення психологів; призначення різних видів експертиз.

1. Сексуальних злочинів, ймовірно, в 100 разів більше за офіційну статистику. Українська Гельсінська спілка з прав людини: вебсайт. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/seksualnykh-zlochyniv-umovirno-v-100-raziv-bilshe-nizh-v-ofitsiyi-statystytsi/> (дата звернення: 19.02.2023);

2. Мельник В. Перші результати: що відомо про розслідування сексуальних злочинів росіян. Вікна: вебсайт. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/bezpeka/kudy-zvertatysya-yakshho-stav-stalazhertvoyu-zgvaltuvannya/> (дата звернення: 19.02.2023);

3. Розпочато 43 кримінальні провадження за фактами сексуальних злочинів, вчинених окупантами (Катерина Павліченко). Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozpochato-43-kryminalni-provadhennia-zafaktamy-seksualnykh-zlochyniv-vchynenykh-okupantamy-kateryna-pavlichenko> (дата звернення: 19.02.2023);

4. Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту. Основні стандарти належної практики щодо документування сексуального насильства як злочину згідно міжнародного права, червень 2014 р., с. 146 URL: http://www.wicc.net.ua/media/int_protokol.pdf (дата звернення: 19.02.2023);

5. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1996 р.

6. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588/conv#n3 (дата звернення: 16.02.2023);

7. Юрій Белоусов. Геноцид дуже лякає міжнародних юристів. Оскільки геноцид – це злочин злочинів. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/news/2023/02/11/545456_yuriy_bielousov_genotsid_duzhe_lyakaie.html (дата звернення: 19.02.2023);

8. В Україні за згвалтування судитимуть першого російського окупанта. Юридична газета. Всеукраїнське професійне юридичне видання: вебсайт. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-za-zvaltuvannya-suditimut-pershogo-rosiyskogo-okupanta.html> (дата звернення: 19.02.2023).